

Podborský, Vladimír

Hliněná pec na sídlišti s lineární keramikou v Těšeticích

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1971, vol. 20, iss. E16, pp. [59]-66

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110276>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VLADIMÍR PODBORSKÝ
Prehistorický ústav university J. E. Purkyně, Brno

HLINĚNÁ PEC NA SÍDLIŠTI S LINEÁRNÍ KERAMIKOU V TĚŠETICÍCH

V roce 1955 přivedl na katastr obce Těšetic, okr. Znojmo, k průzkumu hlášených pravěkých objektů tehdejší svůj seminář prof. dr. František Kalousek. Za delší dobu po smrti J. Palliardiho se tak znovu upřel zájem archeologů na tuto archeologicky bohatou obec.¹ Za uplynulých 15 let se podařilo shromáždit množství údajů o pravěkém osídlení těšetickeho katastru a téměř každoročně se objevují ještě památky nové. Pozornost archeologické expedice, která u Těšetic pracuje, se postupně rozšířila na celou oblast říčky Únanovky (Těšetičky), kde lze již dnes doložit plynulé osídlení od počátků neolitu do konce halštatu.

V květnu 1970 upozornil František Ševčík členy archeologické expedice katedry prehistorie filosofické fakulty UJEP na nález hliněné pucky a další jámy, které se objevily na staveništi obytného domu JZD Těšetice, v jihozápadní části obce, v trati „u Hlouškových“. 3. června 1970 pak provedl autor příspěvku spolu s posluchačem prehistorie Jaroslavem Hladkým na místě záchranný výzkum, jehož výsledkem bylo zjištění rozsáhlejšího sídliště s lineární keramikou a bezprostřední zajištění dvou narušených objektů: hliněné pece a kulturní jámy (objekt č. 1).

¹ Z výzkumů J. Palliardiho je z katastru Těšetic známa zejména lokalita v cihelně při silnici směrem k Banticím; Palliardi zde získal četné nálezy vypíchané keramiky, pozdní moravské malované keramiky, halštatské sídlištní nálezy aj., zejména však zde otevřel známé protoúnětické hroby, které také zveřejnil (ČVMSO 13, 1896, 16; viz též J. Ondráček, SIArch XV-2, 1967, 433, obr. 22, 23). Také F. Vildomec sbíral na katastru Těšetic pravěké památky.

Během působení archeologické expedice UJEP na Znojemsku byly postupně zjištěny tyto další hlavní lokality na katastru Těšetic:

A. sídliště a pohřebiště kultury zvoncovitých pohárů u kravína JZD (F. Kalousek, SPFFBU E 1, 1956, 5–14)

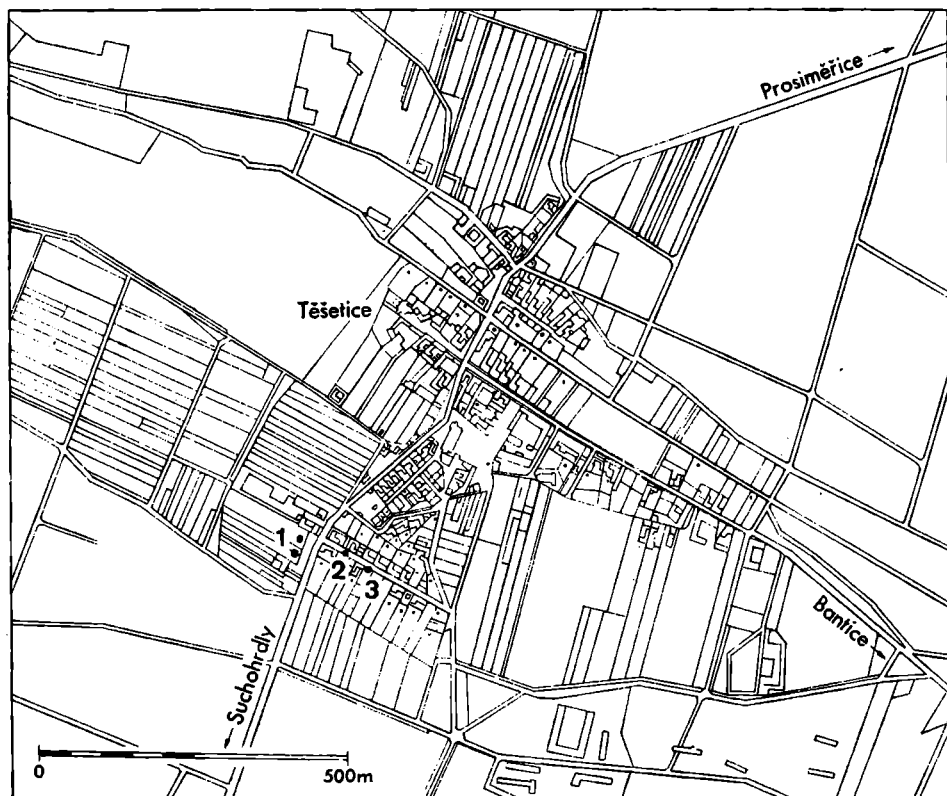
B. hrob mohylové kultury u kravína JZD (V. Podborský, AR 12, 1960, 627–630)

C. sídliště s vypíchanou keramikou nad kostelem (nepublikováno)

D. pohřebiště velaticko-podolské kultury na Ruské ulici (V. Podborský, SPFFBU E 3, 1958, 27–49; ibidem E 4, 1959, 27–32)

E. komplex sídlišť a pohřebišť z doby neolitické až halštatské v poloze „Vinohrady“ (V. Podborský, AR 11, 1959, 174–180; AR 12, 1960, 643–650; *tjž*, Halštatské sídliště v Těšeticích, FAP 9, 1965; *tjž*, SPFFBU E 9, 1964, 19–46)

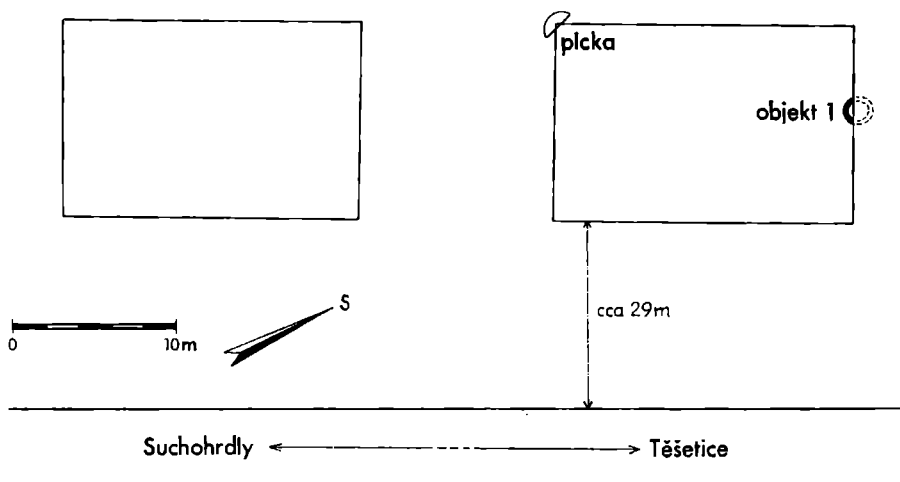
F. únětické pohřebiště a sídliště v písečniku u silnice do Prosiměřic (nepublikováno).

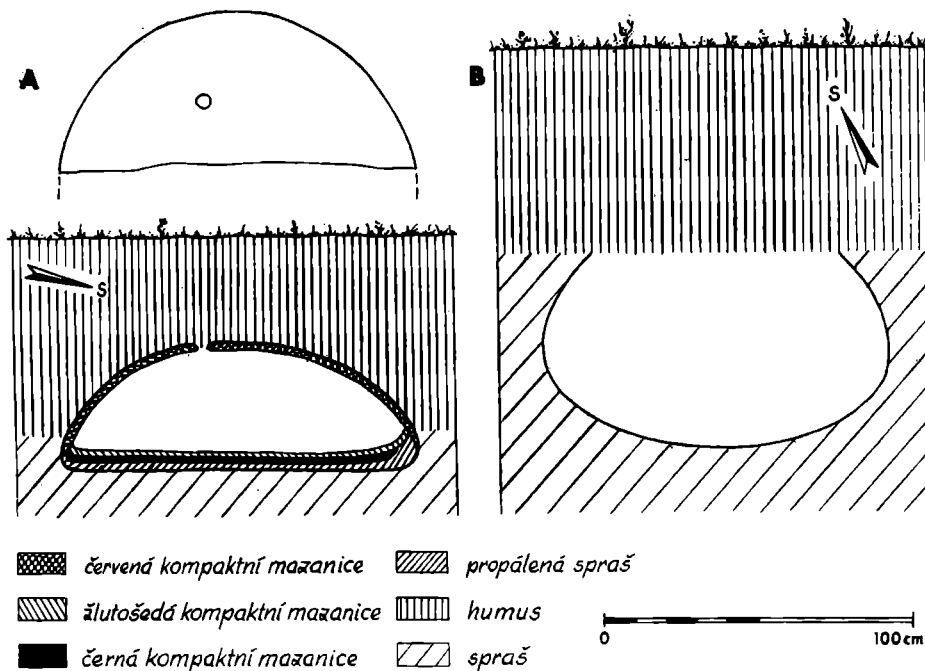
Obr. 1. Těšetice, okr. Znojmo. Situační plán objektů s lineární keramikou: 1 — obytné budovy v poloze „u Hlouškových“ s nálezy z roku 1970. 2,3 — objekty na Ruské ulici z roku 1957. —(Kresba: S. Ševčík a M. Bálek.)

Sídlíště v trati „u Hlouškových“ se rozprostírá na mírném plató po pravé straně u silnice Těšetice—Suchohrdly (obr. 1, 2) a je ze značné části dnes již zastavěno obytnými domy a zahradami. Jeho rozsah nelze přesněji určit, pravděpodobně však jde o osadu rozsáhlejší, resp. o sídlíštní komplex; asi 100 až 150 m od místa uvedených nálezů, na Ruské ulici, byly totiž zjištěny chronologicky odpovídající objekty s lineární keramikou již roku 1957.² Souvislost obou míst je více než pravděpodobná. Situace na staveništi „u Hlouškových“ v červnu 1970 (tab. IX : 2) dovolila konstatovat, že při bagrování základů pro obytnou budovu bylo asi několik objektů zničeno a zčásti byla naříznuta i hlíněná pec, lokalizovaná v rohu stavebních základů (obr. 2); také kulturní jáma v opačné části základů byla již porušena výkopem. Kromě toho jsme mohli na přístupných profilech konstatovat přítomnost nevýrazné souvislé kulturní vrstvy se střepy lineární keramiky.

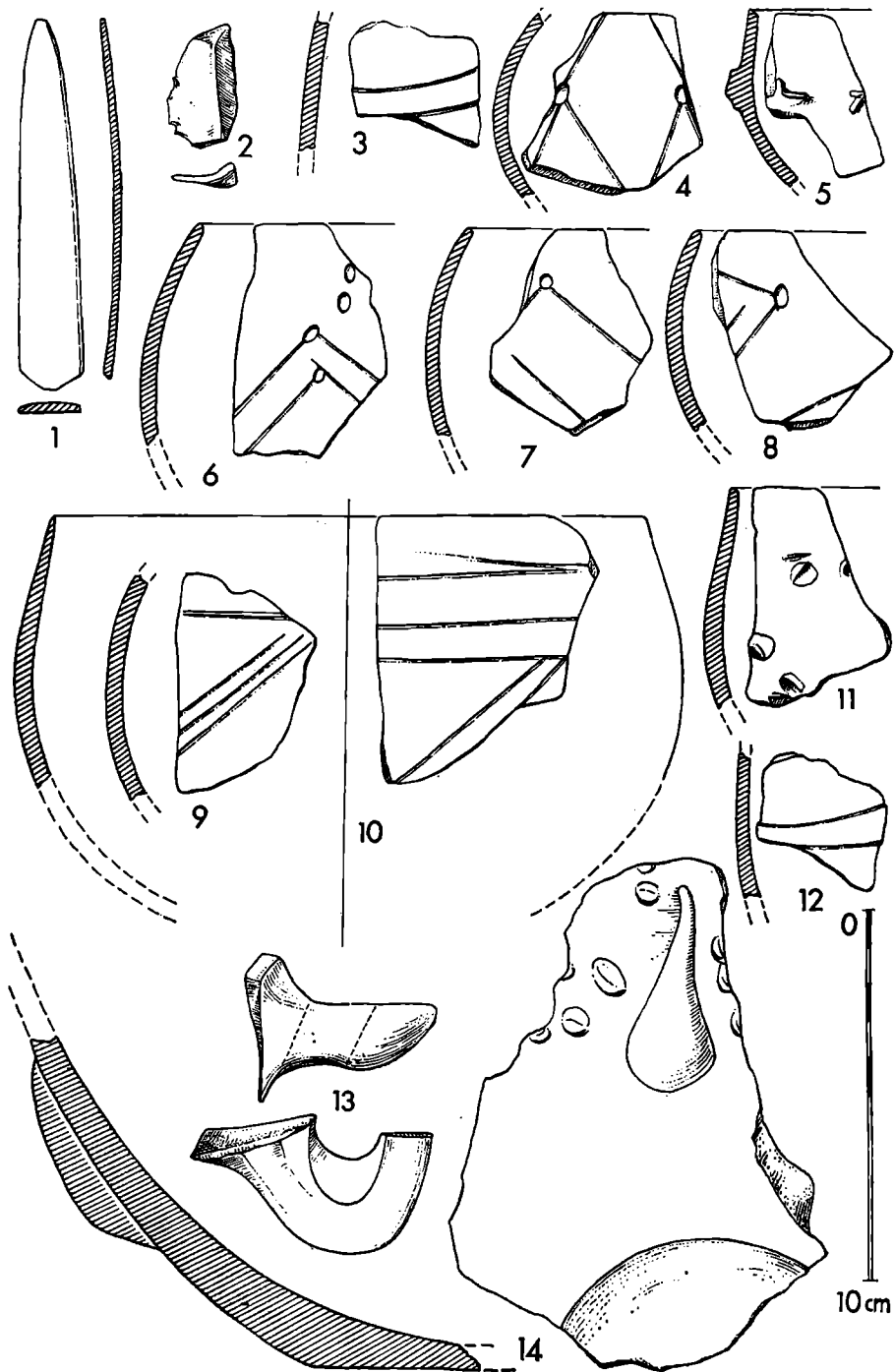
² V. Podborský, Hallstattské zárové hroby z Těšetic-Ruské ulice (okr. Znojmo), SPFFBU E 3, 1958, 27, pozn. č. 2.

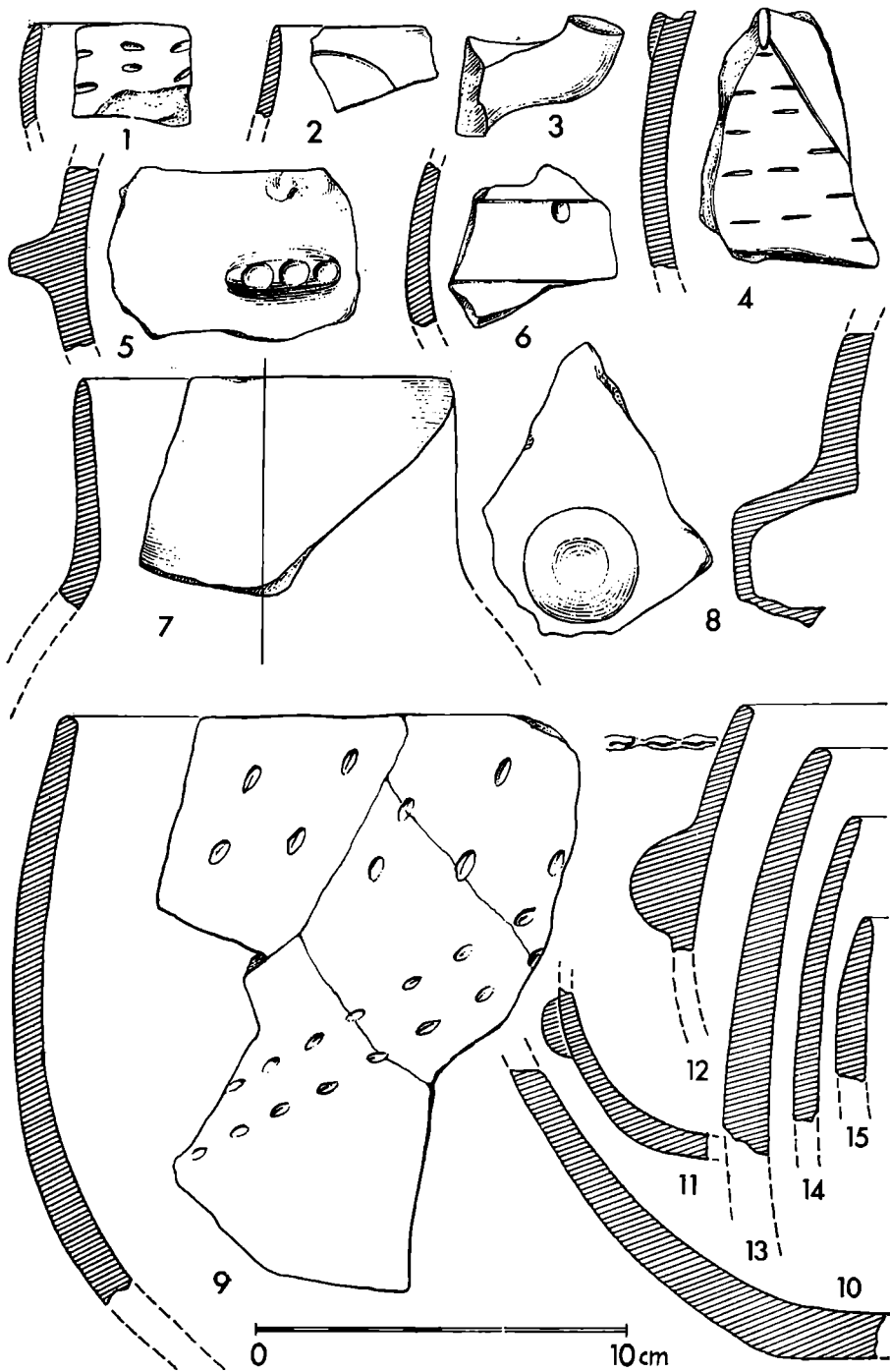
Obr. 2. Těšetice, okr. Znojmo, „u Hlouškových“. Situace objektů s lineární keramikou v místech stavebních základů. — (Kresba: S. Ševčík a V. Podborský.)

Obr. 3. Těšetice, okr. Znojmo, „u Hlouškových“. A — půdorys a řez pecí. B — řez objektem č. 1. — (Kresba: S. Ševčík a V. Podborský.)

Obr. 4. Těšetice, okr. Znojmo, „u Hlouškových“. Výběr keramiky z objektu č. 1. — (Kresba: S. Ševčík a V. Podborský.)

Obr. 5. Těšetice, okr. Znojmo, Ruská ulice. Výběr keramiky z jámy z roku 1957. — (Kresba: S. Sevcík a V. Podborský.)

Hliněná pec zasahovala dnem do podloží, tj. do žluté spraše a její dno se nalézalo v absolutní hloubce 75 cm. Její klenba vězela ve vrstvě hnědého humusu vrcholem přes 30 cm pod dnešním povrchem (obr. 3: A), takže objekt byl dostatečně chráněn před ohrožením z povrchu. Neporušená část pícky dává předpoklad k rekonstrukci zhruba kruhového či podkovovitého půdorysu o průměru 115–120 cm. Ideálně dochovalá klenba i se zachovalým průduchem pro odchod kouře (průměr průduchu = 7 cm) měla celkovou výšku 45 cm. Mocnost stěny klenby měřila 3–4 cm a dno pece bylo ještě zesíleno výmazý až na 7 cm. Pod vlastním dnem pece bylo lze zjistit intenzivně červeně zbarvenou vrstvu spraše, jejíž kolor se postupně vytrácel. Také těleso klenby, tvořené propálenou lícovanou žlutkou, neslo intenzivní červené probarvení. Dochovalá část pícky byla zevnitř zaplněna hnědou hlinou, v níž se našly kusy větší nádoby (tab. X : 2, IX : 1). Předpokládáme, že nádoba byla v peci zanechána celá a že její chybějící část zničili odbagrováním části pícky.

Popis nádoby: Nádoba kulovitěho tvaru s plochým, dobře vyznačeným dnem, vyrobená ze zrnitého materiálu, poměrně tenkostěnná, tmavěhnědého hlazeného povrchu se světlými oky. Lineární výzdoba povrchu sestává ze dvou hlubokých linií pod okrajem a mřížování na stěnách; ve vrcholech a průsečících mříží jsou větší důlky (notové značky). Rozměry: š. okraje 17,3 cm; v. 16,3 cm; š. dna 10,4 cm. — Tab. IX : 1.

Kulturní jáma, situovaná v protilehlé části základů domu (obr. 2) a označená jako objekt č. 1, byla identifikovatelná rovněž ve žluté spraši, pod 75 cm mocnou vrstvou hnědého humusu (obr. 3 : B). Měla hnědou až hnědošedou výplň s množstvím bílých vápenitých kongrecí a uhlíků. Obsahovala též značné množství střepového materiálu, z něhož výběr přináší obr. 4; našlo se též kostěnné hladidlo a rohovecový ústěp (obr. 4 : 1, 2). I v případě objektu č. 1 šlo již jen o relikv původní sklípkovité jámy, zčásti odbagrované při hloubení základů. Půdorys jámy již nebylo možno zjistit. Proto jsme se museli spokojit s exploatací části jejího inventáře, který by mohl posloužit především pro datování objektu a tím i celého sídliště.

Význam publikovaného záchranného výzkumu spočívá především v identifikaci většího sídliště s lineární keramikou, jehož stopy byly náhodně zjištěny již roku 1957 (viz pozn. č. 2). Střepový keramický materiál z objektu 1 (obr. 4) i dochovalý obsah jámy z roku 1957 z Ruské ulice (obr. 5), poskytují možnost přibližného datování sídliště. Keramika z roku 1970 vykazuje v některých případech již značně vyvinutou profilaci s tvořícím se vertikálním hrdlem (obr. 4 : 5, 10, 11). Ornamentace menších notových značek ve vrcholech, či průsečících linií rovněž vcelku odpovídá mladší vývojové fázi (IIa) moravské volutové keramiky v pojetí R. Tichého,³ tedy střednímu stupni vývoje kultury s lineární keramikou v obecném pojetí. Tomuto časovému horizontu odpovídá plně též rekonstruovaná nádoba z pece (tab. IX : 1). Některé výzdobné prvky střepů z jámy na Ruské ulici (obr. 5 : 4) by odpovídaly již i mladšímu vývoji v rámci daného stupně (Tichého fáze IIb). Svůj význam má i dobře dochovalá pec s nízkou klenbou s průduchem. Analogických nálezů není v moravském,

³ R. Tichý, Osídlení s volutovou keramikou na Moravě, PA LIII-2, 1962, 292–293.

ani střeoevropském prostředí vůbec dosud takový počet, aby bylo možno vypracovat jejich spolehlivou typologickou a funkční analýzu. Největší komplex pecí odkryl dosud B. Soudský v Bylanech; jeho nízké kuchyňské pisky, jmenovitě exemplář č. 440,⁴ tvoří dokonalou analogii těšetickému nálezu. Naproti tomu odlišnější je vyšší konstrukce kuchyňské pece z Postoloprť.⁵ Z moravských nálezů jsou pozoruhodné komplexy hliněných pecí z Vedrovic, z výzkumu V. Ondruše.⁶

ГЛИНЯНАЯ ПЕЧКА В ПОСЕЛЕНИИ С КУЛЬТУРОЙ ЛИНЕЙНО-ЛЕНТОЧНОЙ КЕРАМИКИ В С. ТЕШЕТИЦЕ

В настоящей статье автор публикует результаты спасательных раскопочных работ членов археологической экспедиции Университета им. Я. Э. Пуркине, проведенных в стоянке народа линейно-ленточной керамики в селе Тешетице, рай. Зноймо. При строительстве жилого дома единого сельскохозяйственного кооператива в месте, называемом „У Глоушковых“ рабочие обнаружили ямы с керамикой и, в особенности, глиняную печку (рис. 3; таб. IX, X). Некоторые ямы были совершенно уничтожены работой экскаватора, сохранилась часть объекта 1 и, в частности, значительная часть глиняной кухонной печки.

Глиняная печка низом входила в желтый лёсс и ее дно находилось в 75 см от поверхности. Свод печки находился в слое коричневого гумуса, а верхняя его помещалась выше 30 см под поверхность земли. Сохранившаяся часть печки дает предположку для реконструкции: ее планировка была круглоэллиптической ($\varnothing = 115-120$ см). Высота сохранившегося свода с дымоходом ($\varnothing = 7$ см) была 45 см. Подо дном печки был обнаружен слой лесса интенсивно красного цвета; интенсивность окраски терялась в радиальном направлении. Сохранившаяся часть печки была внутри заполнена коричневой глиной, попавшей сюда через дымоход. Внутри были найдены в одном месте осколки шаровидной посуды (таб. IX:1); можно предположить, что посуда осталась в печке неповрежденной, недостающая часть была, по всей вероятности, снесена экскаватором.

Сохранившуюся часть культурной ямы (объект № 1) можно было определить в желтом лёссе, также под большим слоем гумуса в 75 см (рис. 3). Яма была заполнена коричневой и даже коричнево-серой глиной с большим количеством кусков жженной извести и угольков. В яме содержалось также значительное количество осколков, отбор из которого изображен на рис. 4, костяное ложило и кремневый отщеп.

Значение приобретенного материала заключается прежде всего в документации чрезвычайно хорошо сохранившейся глиняной кухонной печи и кроме того в приобретении керамического материала, позволяющего установить обнаруженное поселение. Мы имеем дело с культурой линейно-ленточной керамики с „нотным“ орнаментом, отличающейся сравнительно совершенным профилем формы шаровидных сосудов, относящейся в общем к среднему этапу культуры линейно-ленточной керамики в южной Моравии. Примерно к тому же времени относятся осколки керамики с волютами из ямы на Русской улице в Тешетицах (в 100—150 м от описываемого места), обнаруженной еще в 1956 г. (рис. 5); возможно, что мы имеем дело со следами одного большого поселения, отчасти уничтоженного зданиями современных Тешетиц, но отчасти сохранившегося на небольшом плато с правой стороны шоссе Тешетице—Сухогрды (рис. 1).

EIN TÖNERNER BACKOFEN AUF DER SIEDLUNG MIT LINEARKERAMIK IN TĚŠETICE

In dem vorliegenden Beitrag veröffentlicht der Autor das Ergebnis einer Rettungsgrabung von Mitgliedern der archäologischen Expedition der Jan-Evangelista-Purkyně-Universität auf der Siedlung der Bevölkerung mit Linearkeramik in Těšetice, Bez. Znojmo. Beim Bau eines

⁴ B. Soudský, Station néolithique de Bylany, *Historica* II, 1960, 10—11, obr. 21.

⁵ B. Soudský, Výzkum neolitického sídliště v Postoloprtech v r. 1952, *AR* 7, 1955, 8, obr. 3.

⁶ Děkuji Dr. V. Ondrušovi za laskavé informace.

Wohnhauses für die dortige LPG in der Flur „U Hlouškových“ stiessen die Arbeiter auf Gruben mit Keramik und vor allem auf einen tönernen Backofen (Abb. 3, Taf. IX, X). Einige Gruben wurden durch die Baggerarbeiten völlig zerstört, erhalten blieb ein Teil des Objektes 1 und dann insbesondere ein Grossteil des tönernen Backofens.

Der tönerne Ofen reichte mit seinem Unterteil in gelben Löss hinein und sein Boden befand sich in einer Tiefe von 75 cm von der Bodenoberfläche. Die Wölbung des Ofens steckte in einer braunen Humusschicht, wobei die Spitze mehr als 30 cm unter der Erdoberfläche ruhte. Der unversehrte Teil des Backofens ermöglicht die Rekonstruktion des im allgemeinen kreisrunden Grundrisses ($\varnothing = 115-120$ cm). Die erhaltene Wölbung hat zusammen mit dem erhaltenen Luftkanal für den Abzug des Rauches ($\varnothing = 7$ cm) eine Gesamthöhe von 45 cm. Unter dem eigentlichen Boden des Backofens konnte man eine intensiv rot gefärbte Lössschicht feststellen, deren Kolor sich radial verlor. Der erhaltene Teil des Ofens war im Innern mit brauner Tonerde ausgefüllt, die durch den Abzugskanal in der Wölbung hierher eingedrungen war. Im Innern fanden sich Scherben eines kugelförmigen Gefässes (Taf. IX:1); man kann annehmen, dass dieses Gefäss zur Gänze im Backofen belassen worden war, sein jetzt fehlender Teil wurde offensichtlich zusammen mit Teilen des Backofens beim Baggern fortgerissen.

Der erhaltene Teil der Kulturgrube (Obj. Nr. 1) liess sich im gelben Löss, gleichfalls unter einer 75 cm dicken Humusschicht, identifizieren (Abb. 3). Die Grube hatte eine braune bis braungraue Ausfüllung mit einer Unmenge kalkhaltiger Konkretionen und Kohlenstückchen. Sie enthielt auch eine beträchtliche Menge an Scherbenmaterial (eine Auswahl daraus auf Abb. 4) und einen beinernen Glätter und einen Hornsteinabschlag.

Die Bedeutung des gewonnenen Materials beruht vor allem in der Dokumentation des ausserordentlich gut erhaltenen Backofens und ferner in der Gewinnung des zur Datierung der jüngst ermittelten Siedlung geeigneten keramischen Materials. Es handelt sich um einen Horizont der Linearkeramik mit Notenkopfverzierung bei verhältnismässig fortgeschrittener Profilierung der kugelförmigen Gefässe, der rahmenmässig in die mittlere Stufe der Kultur mit Linearkeramik in Südmähren gehört.³ Ein chronologisch ähnliches Profil bieten die Scherben der Volutenkeramik aus der (ungefähr 100–150 m entfernten) Grube in der Gasse Ruská ulice in Těšetice, die bereits i. J. 1957 festgestellt worden war² (Abb. 5); möglicherweise handelt es sich um Überbleibsel einer einzigen grösseren Siedlung, die teilweise durch die heutigen Gebäude der Gemeinde Těšetice vernichtet wurde, teilweise sich aber noch auf dem mässigen Plateau auf der rechten Seite der Landstrasse Těšetice—Suchohrdly erhalten hat (Abb. 1).

Übersetzt von dr. A. Hubala